

A DÉDÁCSI IDYLL.

(Töredék Kazinczy Ferenc apokrif naplójából.)

Az elmúlt nyáron — ó, be csunya s mégis ó, be szép egy nyár volt! — hosszú heteken át feküdtem a debreceni klinika sebészeti pavillonjának egy kis külön szobájában. Súlyos lábfcamodással feküdtem, hétszámra, mozdulatlanul. Nem voltak nagy fájdalmaim, de untam magam halálosan s a remek napos napokért, melyek kiestek életemből s csak ablakomon kandikáltak be csalogatónak, — nem kárpótolt sem a kedves jó Hüttl professzor és a klinikai orvosok, nénék gondossága, jóságos figyelme, sem jó embereimnek, látogatóimnak, köztük kegyes úrnőmnek: Tormay Cécile-nek adakozó barátsága. Hálás voltam nekik, de azért nyugös, ideges, türelmetlen s mondom: szörnyen untam magamat és mindent. Hiába vettem kezembe könyvet, hiába csalogató, makulátlan fehér papírt, nem ment sem az írás, sem az olvasás. Csupa modern könyv volt mind, csupa modern idea, nem mondtak újat, érdekeset, nem kellett.

— Mégis mihez volna kedved? — kérdezte tőlem egyszer egyik látogatóm, régi jó emberem, az öreg kollégium ifjúlelkű, öreg direktora. — Talán valami avas, régi könyvet küldök; az talán jó lenne; tudom, hogy szereted.

Felcsillant a szemem.

— Jó, küldjön lelke — mondtam —, az talán jó lenne.

— Mégis mit, kitől?

Kicsit eltűnődtem. Mit is, kit is?

— Hát Kazinczyt! — És szinte mosolygott a szavam, mikor kimondtam a borotváltképű, csattos cipős, száz évvel ezelőtt élt európai magyarnak a nevét.

— És melyik munkáját? — kérdezte az én kedves direktorom.

— Mind, mind, mindet, amennyi csak van! — kiáltottam s már kacagtam is hozzá. — Egytől egyig, mind! Majd válogatni fogok benne, mint a rézítcébe szokás.

Másnap két kollégiumi szolga hevederrel cipelte be hozzám a temérdek könyvet. Alig férték be velük a kis szobába. Odaállítgatták őket az ágyam elé, hosszú csatarendbe. Ott voltak mind, Bácsmegyey, Stella, Klavigo, Emilia Galotti, Hamlet, Miss Sarah Samson, s a többi, mind, mind. S Kazinczy levelezésének huszonegy kötete is, amit csuda-szorgalommal s rajongó szeretettel gyűjtögetett össze szegény jó Váczy János. — Mikor Ilon néne, a főápolónő behozta az ebédet s meglátta a Kazinczy-barrikádöt, majd kiejtette a tálcát a kezéből.

— Istenem, teremtőm, mi lesz ezzel a rengeteg sok ócska bibliával!?

Egy hétig, két hétig egyebet se csináltam, mint csak egyre Kazinczyt olvastam. Hol az egyik, hol a másik könyvét. Úgy beléjük fúrtam magamat, mint bogár a rózsába. Szívtam, szívtam magamba e finom, ódon stílus

édességét, ezt a franciába, németbe ojtott s mégis magyar magyarságot. — — — Legnagyobb élvezettel Erdélyi Leveleit olvastam. Mikor a már deresedő fejű, hat X-hez közeledő literátor Erdélyben utazgatott, onnan irogatta Pipsznek, barátjának, a nagyeszű Desewffy grófnak ez irodalmi leveleket, melyeknek szépsége itt-ott elragadó. Különösen ott tágul ki a szíve, vet lobbót a lángja az öregedő mesternek, mikor a dédácsi napokról szól, a boldog szép napokról, melyeket gróf Gyulayné jószágán töltött Hunyadban, az imádott grófnénál, kibe egykor, mint még göndörfürtű ifjú, szerelmes volt. Az a két-három lap, mely a dédácsi mulatásról szól, élénken mutatja, hogy Kazinczynak még mindig nem taplósult el sokat lángolt szíve. — — És nemcsak a grófné, az imádott Susie volt ott a dédácsi százados parkban, de Lotti is, Lolotte, a „gyönyörű lelkű leányka“, a bájos comtesse, a grófné legnagyobbik lánya! Anya és leánya! S Monsieur Kazinczy bizony csak meglátta a lányt is, Lottikát is, aki családásig olyan volt, mint mamája harminc év előtt. Az óvatosan elejtett szavak, melyek e levelekből fantáziám talajára hulltak, megtermékenyítettek, s kezdtem sejteni, miért írta Kazinczy: „...napjaim itt azokhoz hasonlítanak, melyeket egy májusi október hoz az augusztus forrasztó hősege s a szeptember derei után, hogy Psyche ismét feléled aludni kezdett őszi-tavasza altából s bujálkodva röpkedi körül az őszi-tavasza ibolyáit.“ Ah, igen, Psyche újra föléledt, s a kis Amor is kidörzsölte szeméből a hosszú álmot. Lám, ott bujkál a park bokrai közt, hegyezi nyilacskaikat s egy nyárfa mögül kileskelődve, már feszíti is íjját. — — Igen, igen, nemcsak a grófné volt ott a dédácsi kastélyban, de ott volt Lotti is, a bájos comtesse. Hiába is tagadná Monsieur Kazinczy. Ott volt.

Éreztem: ez Maupassant-i téma, de ódon, rezedailles, tiszta magyar köntösben. Ó, ha meg tudnám egyszer írni! De nehéz, borzasztó nehéz!

Nem olvastam tovább, csak folyton erről ábrándoztam. Dédácsi! A dédácsi százados park! Kazinczy és Lolotte!

Nyugtalan és ideges lettem, mert éreztem: nem bírok a nehéz témával. A lázam is megint emelkedni kezdett s a doktorok, kik a láz-tabellát nézegették, láttam: kezdenek aggódni. Ők azt hitték persze: a megoperált térdem körül van valami baj, de én tudtam, hogy az írói téma tesz lázassá. Éjszakákat nem aludtam s ilyenkor a lázas félhomályban úgy rémlett: Kazinczy könyveiből kiszállanak az álomalakok, kíváncsian merednek rám: „Nos, mi lesz már?“

S ekkor — — — egy éjszaka — — — egy lázas hajnalon — — — július 17.-re virradóra csodálatos dolog történt velem. A kis betegszobában még égett a zöld éjjeli méces, babonás fényt hintve szét, mikor halk koppanásokra lettem figyelmes. Amennyire tudtam, felemelkedtem az ágyban s fültem. — Újra kopogtak az ajtón. — — „Szabad“ mondottam félős félhangon. — — — Az ajtó kinyílt s egy görnyedt, kis, agg ember lépett be rajta, sokrétű köpenyben, régimódi sulyom-kalapban. Sápadt, borotvált arcán, a ráncok barázdáiban mosoly játszott, mint őszi napsütés a föl-szántott földeken, s mikor apró lépteivel ágyamig jött, egy avult, sárga borítékú füzetet tett le takarómra.

— Itt mindaz meg vagyok írva — mondta fogatlan hangon —, amin napok óta törí az eszét. Ne törje hát tovább, fölösleges, itt van. Olvassa el, másolja le, ha tetszik, majd holnapután hajnalban eljövök érte. Addig

itt hagyom — szolt és apró léptekkel kitotyogott. Az ajtóban még pillanatra megállt, visszanézett, mosolygott.

Izgatottan kaptam a sárgás füzet után, megforgattam, végiglapoztam. Régi, fakult írással írott manuskriptum volt s a megkopott, elefántcsontszínű borítékra nagy betűkkel ez volt felírva:

„Töredék részecske Kazintzy Ferentz Úrnak a' Magyar Irodalom Fő-Literátorának, több tettes Vármegye Táblabirájának diariumából, az az nap-könyvéből, melly is a' nevezett Úrnak az 1816. esztendőben Erdélyben tett útja alkalmával az kotsi ládájából elveszett 's későbbet egy szerentsés esemény folytán Vay Abrahám Úr szolgálégénye által e' töredék részében megtaláltatott. A' többi leveleket az Haza és Irodalom kárára az kutyák széjjeltépték.“

Fölsattantottam a villanylámpa lángját s mohó izgalommal kaptam az olvasásba. Fokról-fokra jobban elámultam. Csakugyan! Itt van! Itt van, meg vagon írva a dédácsi idyll, amint a kis öreg mondta. Kazinczy és Lotti! — — — Psyche, aki íme fölébred álmából s szerelmes szívvel röpködi körül az őszi-tavaszi ibolyáit!

— — — Két nap, két éjjel másoltam a csodálatos, régi kéziratot, Kazinczy megtalált titkos naplótöredékét s mikor készen lettem vele, mély, bódult álomba estem. Mire fölébredtem, „a nap bé-lőtte ablakomon sugarát“, amint Kazinczy írja egy helyt a naplóban. Szemem ösztönszerűleg a sárga füzet után kapott, de az nem volt már sehol. Úgy látszik: a kis öreg csakugyan érte jött s elvitte, míg aludtam.

De a másolat, hál' Istennek, megvan, itt van! — — —

— — — Később megmutattam egypár hozzáértő tudós barátomnak, mit szólnak hozzá? Egy híres nyelvész a leghatározottabban kétségbevonta az eredetiségét. Hiába magyaráztam, protestáltam kézzel-lábbal, mind csak a fejét rázta. Még a pápaszeme is leesett, úgy rázta a fejét.

— Nem lehet Kazinczytól való — argumentált —, mert oly nyelv-újításkorabeli szavak is vannak benne, melyeket Széchenyi csinált a harmincas évek végén, melyeket hát Kazinczy nem ismerhetett.

A másik tudós, szerencsére, meggyengítette ez argumentumot, kijelentvén, hogy sok nyelvújításkorabelinek hitt szóról kiderült újabban, hogy már a régi irodalmi nyelvben is megvannak, sőt a nép nyelvén is éltek, csak feledésbe mentek. — Na, hála Istennek! — Volt, aki azt erősítette, hogy Kazinczyban nem volt ennyi líra s fantáziája is színtelenebb. Ez az érv magamat is mehökkentett s gondolkodóba ejtett. — Dehát — védtem a kéziratot —, ez itt titkos napló, itt az érzések fölszabadultak, s a fantázia repült. — — Egy irodalomtörténész viszont elismerte, hogy az ortográfia, melyet híven, betűről-betűre lemásoltam, teljesen Kazinczyra, Kazinczyznak e korszakára vall és — ezt különösen hangsúlyozta —: az a sok apró élet-adalék, melytől csak úgy hemzseg a napló, nagyon valószínűvé teszi, hogy azt mégis csak Kazinczy írta. Mert ki tudhatott volna más ezekről akkoriban, ha nem maga a mester? Ez életrajzi adatok hitelét az újabb Kazinczy-kutatások rendre megerősítik. — — — És így tovább, és így tovább. Még vagy huszonöt argumentum pro és kontra.

Hát igazán, most már én magam sem tudom. Ennyi vita után magam is belezavarodtam. Már nem tudok semmit, csak annyit, amennyit elmond-

tam. A lemásolt kézirat itt van, íme közreadom; olvassák el s higgye mindenki azt, amit akar.

Hunyad vármegyében, Juli. 24. d. 1816.

A' hetes esőzések átvizesítették az útakat, 's csak nagy ügyvel-bajjal haladhatánk előre a' tocsogókon, kátyúkon és kaptatókon. — Napszállat felé a' kedvetlen és fáradságos menés után felérünk egy emelkedésre s egy fogadócska tornyos folyósója előtt állott meg kocsiink. Innen már látni lehet Dédácsot, gróf Gyulayné lakóhelyét és jószágát, mellynek románczos fekvése egy kies völgyben, bokrokkal és fákkal borzas domboktól körül-ölelve igen kedves festői tablót ad. — Holnap, ah holnap tehát eléréndek óhajításaim fő czéljához 's látni fogom drága barátnőmet, az édes Susiet. Tizenkét évé múlt el immár, hogy a' grófnét nem láttam, tizenhat miolta csak harmadnapig láttam, 's gyermekeit soha nem, az egy Lottyn kívül. — Előttem fekvén a' hely, már ott érzem magamat. Ha volna tündér, ki meghallgassa kérésemet, a' persiai sávós galamb' sebességével repülnék e' kies völgybe, hol nekem az élet minden örömei virítanak. — Leányomat, Zsenit azért, leginkább azért, egyedül azért hozám magammal, hogy lássa e' szent helyet, hogy lássa Lottit 's Lotti lássa őt. Mindazt elmondám neki, a' mi őtet azoknak látására, a' mik következni fognak, előkészítheté, hogy az ismeretlen kedvesek között szabadon léphessen fel.

A' fogadócska tornácán állva, sokáig néztem a' dedácsi völgyet. Elmém elandalodott 's képzelődésem a' véghetetlennek tartományit járta. De az estvéli szürkület lassanként beállt, a' szellők hívesebben kezdetek lengeni, 's harmatot hintegettek széllyel. Hiába igyekeztem által hatolni szememmel a' növekedő homályon.

Megfordultam 's megtevém rendelésemet. Fogadósnénk szobákat nyitá, 's kérésemre a' folyosón teríte asztalt. — Vacsora után Zseni hamar elálmosodott 's nyugodni tért. Engem' is eltört az egész napi nehéz kocsi-út, de azért még lefekvés előtt előhozatám bőrzött koci-ládámat 's előkeresém diáriumomat, hogy a' szél-lámpa bágyadt világánál megtegyem napi jegyzéseimet, a' mit napok olta elhanyagolék. Hányszor mondtam magamban, hogy már kellene írnom, de annyira el valék telve a' látott és hallott dolgokkal, hogy csak mindég elmaradoza az írás, a' gondolatot soha sem tudtam teljesedésbe hozni. A' sűrű történetek egészen ki lökik az embert a' maga punctumából 's sok idő telik belé, míg magunkat újra ott leljük, a' hol mennünk kellene. De most majd pótolni fogom mulasztásomat. Minden igyekezetem az lesz, hogy a' dedácsi szép órákat meleg 's csillogó ecsettel fessek. Valami csak közöttünk történni fog, egyyüvé szedem. Maradjon nyomtatatlan a' későbbi időkre. — Egyedül maradékaimnak számokra írok, nékik hagyom e' ma még elrejtett munkácskámát, mellyben elbeszéllem életem szebb scénaít, azon tilalommal, hogy azt idegenekkel láttatni ne engedjék, kivéve nyelvünk 's literatúránk barátjait, kik nékem épen úgy maradékaim, mint a' kik származásokat tőlem vevék.

Éjfél is lehetett, mikor fel állottam papirosaim mellől. Nagy csendeség volt körültem. Az estszél suhogott a' falevelek közt. A' magos, tölt

hold függött a' levegőben. Minden homályos szegletéből a' bokroknak árnyék-alakok ballagtak elő. Lelkem meg telt régi emlékek képeivel. Gyönyörűségek úgy tolták, űzték egymást, mint a' mágiai lámpás festései. Képzelésben vissza bájolódtam ifjúi esztendeimre, arra a' remegő szakára életemnek, mikor 1786-ban Susiebe szerelmes valék. Ah, szakállam ekkor még kék vala, mintha állam tintával volt volna bekenve; sűrű 's nem épen göndör, de lobogó fürtjeim közt még egy szál sem vala fejér, de magam még zöldeske 's bátortalan. Azt nem az ész, hanem a' bízatlan-kód szerelem tevé.

A' régi emlékek zajlása fel verte elaludt érzéseimet 's eltölt szívvél sóhajtgaték az éjszakába. Ah Susie! te, a' ki kedvesebb valál nekem, mint virágnak a' harmatozó reggel, be szép is volt a' te fekete nagy szemed! Vidám mosolygás repdesett azokon a' kis ajkakon, azon a' piros orczán, és édes öröm szállt szép szemedből. Mikor ott ültem lábaidnál, a' selyem kanapé előtt, édes szólásaid csudálgatásiban hányszor fel-fel sikoltozám! Ah, olly emlékezések ezek, mellyek az őszült embert haláláig elkísérik.

Valóban úgy látszik, engemet bizonyos érzések soha sem fognak el hagyni. Most is, annyi idők múltán el gyúlladok, ha eszembe jut Susie. Vajon szegyenkeznem kell e'-miatt? Csapodár lélekre mutat ez? Nem hiszem. — Rochefoucauld azt írja, hogy házasság van jó, de nincs gyönyörűség. Én azt mondom, hogy Rochefoucauldnak nincs igaza, mert az enyém gyönyörűsége is. Feleségemet, Sôphiet ma is úgy szeretem, mint az első években, de ezen boldog házasság mellett is jól esik néha vissza emlékezni az Abendsternékre. Én superstitiosus házas ember vagyok, a' ki el mondhatom, hogy boldogságomra nem csak cselekedettel, hanem tiszteletes Uraiméknak kifejezések szerént csak gondolatban sem tettem magamat érdemtelenné; mind azonáltal ha a' grófné körül sokat foroghatnék, nem tudom, nem kerengene-e fejem 's nem kiáltanék-e valamely szenthez segedelemért a' Vay Miklós kis fia szavával, hogy segítsen, 's vigyázzon reám, mert én eluntam már vigyázni magamra.

Elmosolyodám, mikor ezeket leírtam, mikor most eszembe jutott ez amasant jelenet. — Sophie egyszer Vaynénál volt Zsolczán, 's mind ketten az ablakból néztek-ki, a' Báróné elébb megszólítván a' kis Miklóst, hogy vigyázzon, míg ő az ablakból előjöheth, hogy el ne essék. A' gyermek szépen játszott, játszott, de elunta magát 's felkiáltott: „Mamácska, a' kis Miklós eleget vigyázott már magára: most már Mamácska vigyázzon reá, ha azt akarja, hogy el ne essék.“

De elég legyen az andalgásokból. Holnap meglátom őt. Vajon megváltozott-e az elfolyt évek alatt? Azt hiszem, Susie soha sem lesz vén, mint Ninon l'Enclos sem, kiről azt írják, hogy még nyolczvan esztendejébe lépve is boldogította imádóit.

Fölállottam asztalom mellől és feküdni tértem. — Zseni szobájának ajtaját halkán megnyitám 's csendes apai örömmel hallgatám a' kedves gyermek szabályos mély lélekzését. — Lefeküdvén, rövid pillantatok alatt magam is mély álomba dőltem. A' nap bé lőtte ablakomon első sűgarát, midőn felébredék. Álomképeimre nem emlékezem, de párnám el vala ázva könnyeimtől...

Dédács, Juli. 27. d. 1816.

Még szédelvek örömben 's álmélkodásimban, 's három boldog napjainak egymást űző, szép képei úgy hagyák lelkemet, mint midőn a' Belvederből kijövök; idő kell rá, míg azokat elrendezhetem. Igen sokat vártam, de mint várhattam volna ennyit! Ezen útazásomnak, ha a' Pólusokig nyúlt volna is, Dédácson, nálatok lelem fel jutalmát, imádott Susiem, 's te kedves Lolotte, szeretett, gyönyörű lelkű Leánykám!

'S minthogy pedig eltölt szívnek nehéz el hallgatni érzéseit 's mivel nem vagyok magamos lelkű, a' mult éjet levelek írásával töltém, hadd vegyenek részt ezen örömben távol levő kedveseim is, melly nálok nélkül hiányos lenne.

De hadd mondjam el rendjében, a' mik történtek.

A' grófné úgy tette a' rendelést, hogy fija, Lajos elébünk jöjjön Döbrenteivel és hat pihent lóval, míg az én lovaim kipihenik magukat. Óh, az erdélyiek nem kevélykedésből járnak hat lovon; négy el nem bírja a' szekeret ezen rettenetes dombokon, mellyeket a' hosszas esők is föl lágyítottak.

Gróf Gyulay Lajos olly szeretetre méltó ifjú, a' millyennek ezt a' jó anya gyermekét óhajtottam. — Döbrentei Gábort már régtől fogva esmérem. Ő az én ajánlásomra jutott gróf Gyulayné gyermekei mellé nevelőnek. Igen sokat szerzett tudományú 's szép ízlésű ember, bár egy némely dolgok felett hasonlatlanok gondolataink. De mi azért szeretjük egymást, úgy a' hogy becsületes embereknek mindég illenek. Döbrentei újabb nyomtatásiban annak bizonyítá magát, a' kinek ítélete 's ízlése eránt tisztelettel lehet lennem. Láttam, hogy Lajos gróf is felette ragaszkodik hozzá. Ha a' nevelő szólni kezd, Lajos elhallgat s felvont arcczal figyelmez reá. Úgy látszik, Döbrenteinek sikerült viszonos hevet gyúlasztani az ifjú lelkében. Ez jónak és rendesnek látszik előttem.

Útunk kellemetesen tölt barátaink társaságában. Lajos gróf egy jól nőtt kanczán kísérté hintónkat 's folyvást Zsenivel csevegett, még én Döbrenteivel társalkodám. Ezer kérdéssel ostromoltuk őket a' dédáci kastély lakói felől. Ez' interessans időtöltés feledtette velünk a' veszedelmes árkokat, miken keresztül kelle mennünk. Rettenetes pusztulás érte a' tájt 's ez annál irtóztatóbb, mivel Erdélynek tavaly sem vala aratása, tengerije a' sok esőben meg nem érhetett, 's így a' mit lakosai eltakarítottak is, megromlott.

Nap álltakor egy kis falucska fogadjában megégeténk 's a' fogadó tornáczán magunk is servietteről falatozánk. De mihelyt lovaink kifújták magukat, folytattuk tovább útunkat. Sippadozó hegyoldalakon ereszkedünk le. Az útát sok helyen levert gerendák által kelle a' csuszamlás ellen védeni.

Úszonna idő körül végre befordúltunk a' dédáci posta útra 's most már trappban haladtunk vágyott, közeli, ah mind inkább közelítő czélunk felé. Az eső, melly reggel még permetezett, megszűnt, az ég kiderült, a' táj mosolygott 's mint a' bárka galambja meghozánk a' zöld ágat. Szemeim előtt gyönyörű, de keskeny sík terjede el 's zsákfenekében láttatá a' Dévai és Aranyi vár festői magoslatait. Eltelhetetlen örömben, majd csak festői szemekkel, majd a' hazafiúság szent érzései közt nézdeltem a' komoly dévai tetőt 's a' várat, hol Dávid Ferencz 1565-ben tömlöczbe vettetett és holtáig fogva ült.

A' mint a' faluba érénk, két oda rendelt gyermek megnyitá előttünk a' helység vesszőkből font kapucskáját 's utánunk be is tette. Egy kiszegzett veres tábla inté az útasokat, hogy míg a' faluból kiérnek ne pipázzanak. Nekem ez fölösleges tilalom. Én nem pipázom 's a' pipától úgy irtózom, mint Horátz a' fokhagymától. — Egy másik veres tábla a' ház kapufélfáján jelentést teve, hogy Boronás Jakab esküdt ember azon háznál lakik. — Balról művelt földek 's a' vadas kerítése látszott. A' kastély még mindig rejtve maradt. Elrejtve tartja a' kert 's a' lakosok házai.

Útunk behajla a' kicsiny templom mellett 's ekkor egy pillantatra meglátám a' sárgára meszelt, klostrom formájú régi kastély façade-ját, a' mint kivilágított a' fák lombjai között. — Kocsink agg tölgyek 's szilfák között vitt 's mikor a' sűrűből kijutánk a' tisztásra, ott zúgott előttünk a' Maros, az erdélyi vizek fejedelme. A' hideg Sztrigy, a' havasokból a' völgybe siető, fekete vizű kis patak épen a' grófné kertje alatt ömlik egyyüvé az itt sebesen futó Marossal. Deltájukon erős kőhíd viszen által, mellyen kocsink dörögve haladt keresztül. Jobbról a' legszebb gyepszőnyeg, balról pedig egy boglyas szíl erdő, végig szeldelve játékosan kerengő úttal. (Óh hányszor sétálánk együtt később a' ház asszonyával, 's gyermekeivel e' gyepszőnyegen és a' fekete színű vén szilas homályában. Hol meg csolnakba ültünk 's felmentünk a' Sztrigyen, mellynek homályban álló partjaira a' lehanyatló nap utolsó sugarait veté. — Döbrentei és én hányzor ferdénk meg a' Marosban, új életet véve az örömmel és erőt. — 'S ha reggelenként kijövök szobámból 's a' grófnét fehér öltözékében, fekete szegélyű szalmakalapjával magányosan látám ülni a' Maros szélén, kedvelt fája alatt, milly sebesen futék le a' kert ormáról, hogy mellette találjam magamat 's újra éljem eltűnt életemnek szép örömeit...)

De ah, nem szabad elkapatnom magamat, 's vissza kell térnem kisavardásomból az elhagyott nyomba, hogy mindent rendjében mondhasak el. — A' hídon átjutva útunk agg tölgyek alatt vitt, majd gazdag virágzások közt. A' gyeptáblákon virítanak a' rózsák, a' heliánthus óriási növésben mutogatá sárga virágait, a' delphinium nemei messzire kékellettek. Túl ezeken nyirbált fenyő-spallér voná magos falát, jobb kéz felől meg buja águ gyászfüzek kornyadoztak egy kised ásott tavacska partján. Víg erőben nőtt és állott minden, a' mit láték 's a' tisztán tartott út, a' tisztán tartott gyepszakok, a' szép tavacska, a' virág táblák, és semmi nem inkább, mint a' királyi tölgyek, gyönyörrel tölték el szememet, lelkemet.

'S íme a' park háttérben emeli façade-ját a' szép sárga kastély, falai borostyánnal sűrűn befuttatva. Szívem nyugtalan lett 's édes révület fogott el. A' ház előtt három nő alak álla: Susie, drága barátnóm, fehér öltözékben, 's rózsaszínű parazzal 's két oldalán két szép leánygyermek. Mindkettő fehér bercailban, rózsaszín vállacskaival; két sor pántlika mind a' szoknyácskán, mind a' kurta köténykén; fejükön rózsaszín pántlika, egyegy rózsával. Excellent! Óh melly szép groupe volt ez a' zöld gyepon, háttérben a' kastély zöld-sárga falaival, a' délutáni nap kedves ragyogásában. Még most is látom 's fogom is mindég.

A' kocsis megrántja a' gyeplőt, a' lovak megtorpannak, zabolájukat rágva, a' hintó megáll, 's mi leugrálunk. A' hölgyek pár lépést tesznek felénk 's mi is közelítünk feléjük. Látom, hogy a' grófné összevonja gyönyörű metszésű szemöldeit, selyem nap-paizsát ellenzőnek tartva, nagy

setét szemével vizsgál reánk. Erem gyorsabban ver 's szememből egymást érve foly a' csendes könny.

— „Susie!“ — kiálték, de szavam elhalt.

— „Kazinczy! — kiálta — Franz! Tehát mégis láthatjuk egymást! Istenem!“

Arczán volt egész lelke s lelke telve volt sentimental örvendezéssel.

Nem volt közelünkben senki idegen és semmi sem tartóztatott, hogy örömlenket elhallgassuk. Hevem elragadott, de nem bátorkodtam, csak reszkető ajkam mondotta, mit akarok. Kevésnek érzem, csak kezét csókolni meg 's nem gyönyörű fekete szemeit is, de ezt ha talán menthetné is az ősz haj, nagy merénylet volt volna. — De a' grófné kitérte karjait 's én gyöngéden átöleltem. Óh micsoda pillantat volt ez! Minő eset, melly toll kellene ahhoz, hogy ezt festeni tudja. — Így, így, csak szeressük egymást, édes Susie, a' míg élünk 's mondjuk egymásnak olykor, hogy szeretjük. Nem lehet az már a' mi korunkban bűn. Régen tudjuk mi azt, hogy keblünkben egy láng ég.

— „A kis Eugenia?“ — szolt a' drága lélek elfogódva 's Zsenit összecsókolá.

Majd bemutatá a' mellette álló két bájos gyermeket, Fannyt és Constancet, kik pirúlva túrték az én csókjaimat.

— „Hát Lotti, hol van az én drága barátném?“ — kérdezém s elfojtott lélekzéssel várom a' feleletet, körültekintgetve.

Lotti gróf Vass Györggyel, a' ház ifjú vendégével, a' ki néhány napok óta itt mulatott, azon meredek tetőkre ment fel, mellyek a' falut délről körül fogják, hogy lássa nem jövünk-e már? Még nem érkezének vissza, de már kevés lépésnyire lehetnek. — Erre az lőn, hogy Döbrentei eléjük ment 's elhiteté Lottit, hogy én Szebenben kedvetlen leveleket vevék hazulról 's vissza kelle fordúlnom. A' grófné közben elrejtette leányomat 's engem' idegen nevezet alatt mutata be Lottinak, midőn az gróf Vassal és Döbrenteivel megjött.

— „Monsieur D'Ellevaux — mondá nekik —, ki Erdélyben útazik, ismerni akarván a' tájat és lakóit.“

E finoman szőtt játék annál sikeresebb lehete, mert galambszíni frakkom és térdnadrágom inkább mutaták az idegent, mint a' magyart. Erdélyben olly szokatlan e' francus módi, hogy a' gubernátor soirée-ján is alig láték egy-két frakkot.

A' szép lány arczán csalódás látszott, de azért gracióz pukedlit csinált 's nyájas tekintetet vetve rám, nyújtá kezét. Meghajoltam 's megcsókolám a' gyönyörű kezét, mi közben szemeim Lottit vizsgálgták. — Ó grácia alakú, lelkes attitudeje a' Belveder statuáira emlékeztet. Magos növésű és nyulánk, szemei kékek, szemöldöke ívelt, mint anyjáié 's ovalis arczán a' fehér és piros kellemmel olvadnak össze.

Édes semmiket mondék a' Dámáknak, hogy kitöltsem az időt, mikor Zseni egyszerre előjőve 's oldalához símul. Lotti rám nézett, majd a' gyermekre 's ki vala találva a' titok.

Lolotte elveresedik 's magához kapá Zsenit. A' két száj összeragad, a' két melly összeszorul, a' négy kar összeöleli egymást. — „Elég, elég!“ — kiálték hevenyen 's lefejtém Zsenit Lottiról. Aztán mindenen láttára megcsókolám a' szép lányt, elfelejtkezvén örömben, hogy annyi szem

tanúja bátorságomnak. Mellyemre szorítám s ajkára tapasztám ajkamat. Ártatlan csókom alatt piruló rózsák termettek tiszta orczáján...

De ah, már kifáradék örömeim' rajzolgatásiban. Ez a' három boldog nap egészen elrészegített; úgy kicsapott tulajdon magamból, hogy abba még visszatérni nem tudtam. De melly nagy gyönyörűség is ez! Melly szokatlan öröm, midőn a' jobb lelkek, kifejtözve azon vas lánczok közzül, mellyek az egymásra méltó lelkeket fogva tartják, egymásra találnek, összeolvadnak, eggyé lesznek. Úgy, úgy, édes Susie, kedves Lolotte, szeresük egymást! Ti az én lelkemet az életnek őszéből kikapjátok, 's vissza tészitek örökre elvirított tavaszába. Az elfásúlt öregnek mennyei boldogság ez az elrészegülés. Az illy napok emléke megédesítheti azon szenvedéseket, mellyek életemet sujtogatják. A' gondviselés a' szenvedőnek örömeiket is ad 's ámbár a' csapás fáj, a' mi hibánk, ha csak a' csapást vesszük számba, nem az örömeiket is. — — — De ah, mennél nagyobb az öröm, mellyel élek, annál nagyobb lesz a' keserű, melly azt bizonyosan követni fogja. Így akarja ezt a' Nemesis, a' hajthatatlan, az engesztelhetetlen. De legyen a' szenvedés, a' millyennek a' felsőbb hatalom akarja, túrni fogom békével, csak csordúltig teljék meg most poharam 's azt mondhassam: Éltem! — Csak még néhány napig ne zavarja semmi paradicsomi élvezimet. Ezen igen becses órákat, mellyeket az én imádott Susiem 's kedves Lolotteja társaságában tölthetni itt fogok, igen kényemre készülök elélni, hogy poltolék legyen annyi elveszett esztendőkért.

* *
*

Valóban úgy van itt minden, mintha a' paradicsom kertben édelegnék. Agg diófák' boltja alatt áll a' ház, ablakaim előtt lengedező szellők enyelegnek, hives árnyék és nyugalom lakoznak. A' zöldellő gyepen kevélykedve sétálnak ragyogó nyakokkal a' szelíd galambok, 's a' fák leveles gallyain bátorlétben lakoznak az éneklő madarak, 's szomszédságosan szóllanak egy ágról más ágra egymáshoz. Mikor a' reggel lassú szellőcskéji 's a' kedvesen csevegő madarak felébresztenek szenderemből, üressen hagyom ágyamat 's kitárom ablakomat a' feljövő napnak. A' napsúgár mellyemen játszik 's mosolyos gondolatokra gerjeszt. — — Halkan kopognak ajtómon 's jön Döbrentei. Magamra kapkodok egyet 's más 's megyünk ferdeni a' Sztrígybe. Fejemet bényomom a' hideg folyócskába 's elgyengült testem' ereje visszatér. Minden reggel ezt cselekedezük, mert a' ferdés erőssé teszi a' gyenge testet 's kihajtja a' fejből a' gyenge és izgató képzeteket. Az Európai Annálisokban olvastam, hogy Napoleon az Auszterliczi nagy napon is ferdett és feredő kádjából dictálta az akkor nap' elesettek' özvegyeihez 's fiaihoz azt a' nevezetes kegyelmes végzést. Lakó szobájában nincs egyebb új meuble, hanem csak egy tripos, mellyben fejét úgy mossa, hogy víz alá dughatja az egész főt.

A' reggelit a' kis kerti glorietteben költjük el a' Dámákkal, kik már ekkorra kijövének háló szobáikból. Én megiván findzsámat, vagy visszavonulok szobámba, hol átnézvén postámat zavartalan munkálkodással foglalatoskodom, míg a' délebéd ideje nem közelget, vagy a' szilas enyhébe sétálunk a' Dámákkal, interessans csevegésbe merülve vélek, a' mi nékem a' legkedvesebb szív- és lélekélelet.

Lotti és Zseni elválhatatlanok, nekem nem lehet Zsenivel lennem, ő

és Lolotte szerelembe estek. Egymásba fűzött karokkal sétálnak a' napos virágágyak közt, vagy a' tölgyek ernyői alatt 's csak felcsattogó kaczajuk figyelmeztet, merre járnak. Az ifjú gróf Vass, ki még mindég itt mulat, folyton velük tart, valamint Lajos gróf is; kísérgetik őket és teszik a' szépet nekik.

A' grófné legszívesebben a' Sztrigy és Maros szögében fekvő rétet cultiválja. Gyönyörű órákat töltünk itt ketten, a' Maroshoz közel álló juharfa alatt egy lóczán üldögélve, midőn fülünk nem hall semmi egyéb lármát, csak a' szakadó folyót, vagy a' dongó méhet 's a' megzördült gyík suhanását. Nyugodalmos csevegésünket semmi se szakasztja félbe, csak néha egy kis szöcske, midőn eltévedt ugrással rá ül Susie térdére 's nagy ijedelmet keltve, rólla hirtelen elpattan. — Mennyei boldogság az nekem, mikor elnézem, mint játszik a' fák' zöld gallyai közt kicsillanó napsugár az imádott Susie arczán, melly még mindég szép, csak már kissé kövérkés és csak fekete szemei alját vékony szarkalábak hálózzák. — Susie sokszor tréfálkozik, hogy ő már oly húsos, mint Klobusitzky Miczi, hogy megvénült, 's hogy nem méltó többé complimentekre. De jól tudom, hogy ez csak coquetterie, merő coquetterie, 's csak azért mondatik, hogy előhordjam ellenkezésemet.

Ha a' kedvetlen esős idő, vagy az olvasztó meleg eltilt a' sétálástól 's nem mehetünk ki a' deltácska padjához, a' szalonban veszünk helyet. Ilyenkor Lotti, vagy Zseni a' fortepianót veri, a' többiek társasjátékkal mulatoznak, mi meg Susievel a' szoba másik sarkában, az Ámor gipsz figurájával ékes szép kemence mellett fogunk helyet 's felidézgetjük ifjúságunk képeit. Soha nem nyugszik meg felemlegetésükkel szivünk. Szemeink ilyenkor tóllünk messze lévő boldog vidékre vagynak szegezve, és sóhajtozásokra fakadunk. — — Theréz, Polyxén és Niny, e három drága barátné közül egy már nem él, egy pedig már elráncozosodott, penészes öreg. De Theréz, Radvánszkyné, az én őrangyalom, a „zöldszemű“, a' hogyan hívtuk, bizonyosan most is a' régi még. Óh mennyit csuklik most, kötőtűivel tornyos frisuráját igazgatva! Ah, a drága Theréz! Milly sokat köszönhetek neki! Milly sokat esdekeltem Susiet, mikor nyáron Kassáról jószágára távozott, hogy levelezzék velem, de hijába, hajthatatlan maradt. Haszontalan kértem csak egy rövid levélkét is. Végre mégis megjött az első, mellyet egy pár zöld szem vigyázása alatt írt egy kedves kéz. Két napig bontatlan hordottam, okát nem tudván magamnak se adni, miért nem bontom fel. És mégis ez a' homályos érzés igen igaz érzés volt; később jutottam okának megértéséhez. — Kedves volt az, kéjes bizonytalanságban lennem tartalma felől; kedves volt azt soká mondhatnom, hogy valami nagyon jó érkezett, mert elolvastatván, úgy tetszett, dasz wäre die Sache schon abgethan. — — Én is fel valék szabadítva végre levél írásra, de leveleimnek elébb a' zöldszemű kezeihez kellett jutniok, általa olvastatának el. De az, hogy verset küldjek, kemény szigorral eltiltatott. Theréz volt az, a' ki eltiltá. — „Kazinczy — mondá — csak verseiben veszedelmes, mint Anakreon.“ — Én tehát veszteg maradék, 's bár milly érzékeny, forró indulattal voltam Susie iránt, nem írtam hozzá verset. Csak egyszer, egyetlen egyszer. 1786 nyarán meglátogattam Susiet ennek jószágán 's mikor Kassára tértem vissza, útam egy rengeteg erdőn ment keresztül a' Dorgón. A' kocsiülésben csináltam egy négy sorú öt, vagy hat stanzából álló dalt. De a' dalocska nem volt

egésszen kedvem szerént, és soha nem mutatám. — Évek múlva, 1809-ben elégettem azon félelem miatt, hogy ha a' háború el talál temetni, valaki meg ne találja 's ki ne adhassa. Susie már ekkor gróf Gyulayné volt és özvegy. — De a' dalocska még se ment egészen veszendőbe. Erdélyi útam tervét forgatván fejemben, az elmúlt év deczemberében Susie olly meleg levelet íra hozzám, olly kedves nyájassággal hívott az ő és gyermekei látogatásokra, hogy ifjú esztendeim elaludt tüze újra lángot vetett. Emlékeztem az elégett dalra, de csak úgy se' tudván kidolgozni, a' mint írva volt, végre az a' gondolat szálla meg, hogy belőlle egy görög ízlésű Epigrammát csináljak. Ágyamban fekvé, éjféli körül jutott eszembe ez 's reggelig kész is volt az Epigramm, melly egyike a' legjobboknak gondolt verseimnek. Sophienál azonban rajta vesztettem, mert észre vette, hogy ágyamból, melly az ellenkező szögben áll az övétől, az olajlámpához csúszék 's úgy írtam valamit...

A grófné, ki eddig eltölt szívvel hallgatá emlékezéseimet 's szemei nem egyszer átnedvesedtek, most hirtelen megfogá kezem' 's az indulat-tól fátyolos hangon szólott: „És hol van a' vers, édes Ferencz, szabad-e most már hallanom?“ — Én negédesen feleltem: „A' tilalom nem lett visszavonva, kedves Susie, az most is fennáll; Theréz szeme vigyáz reánk.“ — Susie felkaczagott. — „Azt hiszem — vágott vissza — Kazinczynak ma már a' versei sem veszedelmesek.“ — „Nem lehessen tudni — ripostoztam — talán most még inkább, mint valaha. Ősz hajjal talán még szabadabban lehetünk papjai Ámornak, mint midőn halántékunkon fekete fürtök símúltak el.“ — Így szólék 's kezemmel incselkedve mutattam a' kis nyílas Istenre, kinek szobrocskája a' kemence tetején állva, kezében felvont íjjal hallgatá beszédünket.

Egy könnyű kéz nehezedett vállamra. Föltekinték. Lotti állott mellettem.

— „Engedje meg Monsieur Kazinczy — szólott —, hogy elraboljuk magunknak. Egy girlandos contredansot járunk. Zseni fogja verni hozzá a' fortepianót. Jöjjön.“

Hiába húzódoztam, nem volt kibúvás. — Megcsókoltam a' grófné kezét és Lottinak kínállám karomat. A grófné mosolyogva intett: „Menjen, menjen, veszedelmes ember.“ — Lotti füle elkapta a' szót 's kék szemeiből ollyan sugarakat lövellt rám, hogy arczomon éreztem perzselését...

Ah, ti drága lelkek, ti kikaptok engem' ebből a' prózai világból, mellyben csak dudva életet élünk, 's egy poétaiba tesztek által, melly úgy áll egymáshoz, mint a' Petersburgban a' vad oroszok közt élt élet a' Rómaihoz...

Bizony régen volt, mikor Terpsychorénak utolszor áldozék. A' táncz elbágyasztott 's midőn este nyugovóra tértem, olly mélyen alvám, a' hogy kevés a' bíboros alkóvokban. Angyalom kedves képeket lebegtete lelkem előtt. Susie és Lotti, anya és leány jövének felém mosolyos arczal. Milly szép két alak 's mennyire hasonlatosak egymáshoz. Lotti épen olyan, mint anyja volt harmincz esztendő előtt.

* * *

*

Nyoszolyámmal általellen egy almáriom felett függ Susie képe, mintegy két lábnyi magosságú vászonra festve. Gyenge leány vala.

mikor azt festették. A' Festő nem hízelkedett, de remekelt. Még a' lélek is el van találva. Kedvetlenség nélkül komoly (Ernst ohne Laune), a' mi igen rendjén van, mert a' fejet lehet ugyan vidámmá tenni, de nem mosolygóvá, mert a' nevetés a' képeken felette visszás coquetterie, 's nem sokkal jobb, mint a' Kreutzinger fejein az az öldöklő álmodás. — Meg kell vallani, hogy bájos kép. Ha nem Susie volna is, gyönyörködve nézném. Mivel az almárium felett ütő óra, két alabástrom urna 's egyéb holmival foliant könyvek is fognak helyet, fel felé kell reá nézni 's székre kell felállani, hogy el lehessen érni. — Hajnal felé már álmatlanul fekvém 's szemeim a' ritkuló homályban a' képet nézték. Egyszer csak két a' nap 's elhűlék, midőn sugárai az ablak jaloux-jának nyílásaim által a' képre lövődtek, glóriát vonva a' fej körül. A' bájalak mintha megelevenült volna 's komolyságát változtatva mosolyogni látszott. Az arcz mint a' porcelán, halavány pirossal színezve, a' legbágyadtabb rózsa leveleinek pirosával. És ez a' pirosság a' hajnalpirral egyre éledt. És a' mi az igen szép arcznak még több életet ada, az az igen nagy pillájú szem mintha reám tekintett volna, 's az a' gyönyörű metszésű száj, melly piros mint a' vér, mintha szóllani akart volna. Felülék ágyamban 's megdörzsöltem szemeimet. Mind jobban elámulék bámulatomban 's halk, apró kiáltások a' fakadtam, mintegy álmomban:

— „Lotti! Lotti!“

Az édes arcz még jobban mosolygani látszott, a' szemek mozogtak, a' nagy szépségű két sor fog fehéren csillogott. — Lelkem láng leve 's szívem olvadni kezdett a' forróságban.

Felugrottam nyoszolyámról, megcsókolám az újjamat 's lábhegyre ágaskodva a' csókot odanyomám a' kép bal kezére, mellynél szebb kezet a' Természet soha nem teremtett. 'S ez alatt úgy remegtem, mint a' nyárlevél.

Kinyitottam a' jaloux-kat 's a' nap béözönlött. — Az arcz többé már nem mosolygott, a' gyönyörű száj bécsukódott, a' szemek rendes komolysággal néztek le rám. — De az én szemeim még mindig csak őt látták, Lottit, a' bájos gyermeket. Melly rendkívüli hasonlatosság anya és leány között! Susie épen ilyen volt 18 éves korában. Csak hogy Susie szemei feketék, Lottié kékek, mint a' kékellő violák.

Sok idő telt, míg zavarodásomból magamhoz jöttem. Erem rendetlenül vert 's nem bírtam elszakadni a' festmény látásától. — Majd mint a' tolvaj, meg riadtam, mert ajtómon kopogást hallék. Döbrentei jött, hogy mennénk ferdeni. Szívem nagy nyomástól szabadúla és sietve mentem barátommal a' Sztrigyhez. Bemerítém lázas fejemet a' patakba 's a' híves habok magamhoz térítettek. Mikor visszafelé jövének, már vidám beszélgetésben felejtettem a' hajnali scénát.

* * *

*

A' Dámák már a' reggelinél ültek, mikor a' glorietté fehér ernyője alá léptem. Nyájas mosollyal fogadák üdvözlésemet 's Lotti megkérdezte miként aludtam a' kontra táncz után. Majd víg kedvvel beszélte el, hogy Vass György, a' ki az elfolyt télen sok ideig mulatott a' lengyeleknél, délután a' salonban leczkét ad nekik az alla pollaccából, melly polonaise nevezet alatt Párisban is cultiváltatik és nagyon módiba jöve. Biztatott,

kért, ostromolt, hogy tartsak velük. — Újra elfogott a' zavarodás, mikor a' szép lányra tekinték. Ollyasmit rebegtem, hogy nyugtalanul aludtam, fáradt vagyok, 's aligha vehetek részt a' leczkében, a' mi nem is illik öszült fejemhez.

Lotti édes coquetterieivel felelt 's erősítgeté, hogy én igen jól és könnyen tánczolok 's ő sohasem kívánna más párt a' tánczban, mint engem'. Még csevegett, elnéztem 's egészen rajta felejtém szememet. Csinosan vala öltözve, de piperék nélkül. Fehér ruhája kék szalaggal volt által övedzve, hol keble virúlni kezd. Vállán is égszínkéek lepel, egy törökös, gazdag cashemir sál, melly festői ránczokban omlott alá. Szemeiből úgy lövelltek a' kék sugarak, hogy bűvölésüket nem bírta ki tekintetem. Érzém, hogy elgyúlladok és hirtelen elfordítám fejemet. Lopva a' grófnéra pillogtam, vajon Susie nem veszi-e észre zavarodásomat? De ő legbájosabb mosolyával tekinte rám 's bíztni látszott. Nem bírtam tovább, fölállottam és sürgős levelek írásával mentvén magamat, szobámba tértem.

Ott első tekintetem a' festményre esett. Sokáig állottam előtte, a commodehoz támasztva mellyemet. Szemeim ittasan csókolgaták gyönyörű nyakát, ámbrás szép mellyét, rózsás ajakát, 's a' gyönyörű alabástrom kezeket. — „Lotti — suttogám — óh Lolotte, ne tartsd hát zárva szácskád! Hagyd szívnom lehelleteid!“ — Felugrottam egy székre 's közel hajoltam arczához. Ereimben tűzfolyó csergett, mellyem összeszorúlt az édes keserűnek érzésétől. — „Láng vagyok, éltem alél, angyali lányka, add ide szácskád', hadd csókoljam rózsás ajkadat...“

Könnyű szédülés fogott el, 's alig tudtam földre kapaszkodni... Vízet szórtam fejemre 's elfúlva döltem nyoszolyámra. — Tikkadozva hevertem ott, 's édes képzelések játszottak velem.

Hirtelen ablakom alatt valami megzörrent. A' kavicson lépések zaja hallatszott. Fölttekinték 's az ablaknyílásban egy női fejet pillanték meg, a' Lottiét, ki történetből arra ment 's bétékinte. Nagy, sárga szalmakalapja pillantatra beárnyékolta az ablakot.

Felszöktem ülésemből, de a' fej már eltűnt. Fel 's alá járék szobámban elrészegülten. — Mi lele téged'? kérdém magamtól. Nem szégyenled gyengeségedet? — De egy más hang azt kiáltá belőlem: „Menj, lásd!“ — A hideg ész emlékeztete öszült fejemre, hogy már ötvennyolcz esztendőtt éltem át, de az ész világát az erős indulat szele eloltá. — „Mit tagadjam meg magamtól ez ártatlan örömet“ — szólék magamhoz 's mentem, remegve, mint a' nyárlevél. Fölszakítám az ajtót 's a' parkban elértem Lottit. Ott állt egy gypágy mellett, jobbra balra tekintgetve. Tettezett nyugalomban menék felé, de nyelvem reszkete. Nem tudom értette-e, melly zajgást rejt e' nyugalom, de látásomra megállott.

— „Mondja, Monsieur Kazinczy — szólott — nem látta-e gróf Vasst erre menni? Nem lelem, pedig itt adtunk találkát egymásnak, hogy a' faluba menjünk; személyesen akarnék némelly rendelést tenni a' görögnél.“

Nyelvem a' szájpaddásomhoz tapadt, midőn szólni akartam.

— „Ah, itt jön a' pontatlan! — kiálta Lotti, parazoljával a' fenyő spallér felé döfve a' levegőbe — hogy megvárakoztatott!“

A' gróf mosolyogva mutatá csillogó fogait 's könnyű ugrásokkal közölte a' virágágyakat, hogy pár pillantat alatt mellettünk legyen.

A' vér megdermedt ereimben 's egyetlen hang se szakadt ki összeszorúlt torkomból.

— „Menjünk barátom, — mondá Lotti, elébb tettetett durczássággal megleckéztetvén az ifjú gavallért késedelmeért 's felvoná parazolját. — Nem tart velünk, Monsieur?“

Meghajtám magam', szám valami üres mentséget rebegett, 's visszatámolyogtam szobámba. Alig vala lélekzetem, midőn ágyamra dőltem.

* *
*

Beüzentem a' grófnénak, hogy nem jól érzem magamat 's szobámban kell maradnom. Lajos gróf és Döbrentei Zsenivel szaladva jöttek, betörték ajtómon 's ijedten kérdezgeték, arczom sápadtságát látva: mi bajom 's nem kívánok-e orvost, vagy szereket? Mosolyogva tiltakoztam 's elmondtam, hogy tegnap a' késő esti órákban úgy elhúttam magam', hogy ágyban kell maradnom. Így a' test kiparázza magát 's jobban leszek. Holnapra talán nyoma se' lesz bajomnak. Kértem, hagyjanak magamba, pihennem kell. Megnyúgodni látszottak 's magamba' hagytak.

Ebéd után ágyba feküdtem; oly gyengének érzem magamat, mint a' kit forró betegség lepett meg.

Beteg vagyok-e csakugyan, vagy csak a' szokatlan izgalom viselt meg? Azt érzem, hogy nem lenne erőm nyilvánosan megjelenni, még el nem rendezem gondolataimat. Teljessen szétszaggatott lélekkel vagyok 's nem tudok úrrá lenni electricált érzéseimen. Mi történt velem, mi lelt, hová ragadtatám képzeléseim által? — Eszembe jutott, hogy egy bécsi időzésem alatt is egy hangversenyen, midőn Mozart igazgatá az orchestert, fortepianóját vevén, Storazzi, a' szép énekesnő úgy elbájoló szememet, fülemet, lelkemet, hogy napokig mindég szemeim előtt látám őt lebegni, mint a' szerelmes ifjú a' megpillantott 's egyszerre eltűnt leányt. De az illy elragadtatások annyira nem testi örömek, hogy inkább kevélykedni illik, azokra emlékezve, mint szégyenkezni. Hányszor belé nem szerelmesedtem Bécsben Van Dyck' egy portraitjába 's könnyekre fakadtam a' gyönyörűségtől. Nem rossz órában született az, a' ki a' remek művek látásakor így ragadtatik meg. A' valóság örömei szűkek és mindennapiak; azok az örömek, miket a' képzelés nyit, azok az igazán lelkiek, isteniek; 's mi ellenzi, hogy őket magunkéivá tegyük?

Ah édes képzelés, minő fordítást tevél most is lelkemben!

A' festmény valóban gyönyörű; nagy kedvem volna azt a' kolozsvári metszővel, Nagy Sámuellel rézbe metszteni, hogy magammal vihessem 's otthon rezeim éke legyen.

Most már nyugodtabban tudtam föl tekinteni a' falra, mellyen a' kép függött 's lelki zajgás nélkül tudtam elmerülni csudálgatásiban. Erem szelídebben vert 's mosolyogtam délelőtti izgalmimon.

Enyhe szender lepett meg 's mikor felnyitám szememet, már alkonyodott. A komornyik bejött 's meggyújtotta a' moderateur lámpát. Majd sonka szeleteket, süteményt 's czukros gyümölcsöt rakott az asztalra 's egy palaczk könnyű bort. Parancsaimat kérdé 's nem kapván feleletet, magamba' hagyott.

Ablakom alatt zenélni kezdtek a' tücskök 's én sokáig hallgattam

konzertjüket, szememet a' stuckra szegezve. Gondolataimat majd erre, majd arra terelgettem, de nem tudom miként, mindjárt elveszett előttem 'a fonál, 's másuvá vittek, mint akartam, gondolataim. Ez nyugtalanná tett; olvasni próbáltam tehát.

Könyveim közt keresgélve, kezembe akadtak Göthe Elégiáji. Eggy Elégiija végén nyitám ki a' könyvet, hol Göthe Ámor triumphusát éneкли. — — „Und der Barbara beherrscht römischen Busen und Leib — —“ Úgy látszik, Göthe Rómában mulatván nem riadt vissza a' szerelem üzésétől, nem rettegett gyümölcsöket szedni a' jónak és gonosznak tudásának fájáról. Igen, ez is hozzá tartozik a' Menschlichkeithoz. Hány esztendő is volt Göthe, midőn Rómában járt? ...

Hirtelen feltekinték a' commode fölött függő képre. Az arcz újra mosolyogni látszott 's szeméből csabos kék sugarak áradtak, mellyek összevegyültek a' holdfényvel, a' mint az szobámban szétáradt.

Erem újra erősebben kezdte verni 's teljes mértékben éreztem egész testemben azt a' zsibbadást, a' keserűnek azt a' titkos édességét, a' mit a' szerelmek szoktak érzeni. Elkapám szemem' a' festményről, eloltám a' lámpást 's fejemet befűrés párnáimba. De Morpheus hiába hinté altató mákját szememre, sokáig meg nem zsibbadott az. Már virradni kezdte, mikor elaludtam.

* *
*

Ah, micsoda édes kín az, titkon szeretni! Micsoda, óh micsoda állapot ez! Illy édesen szenvedni, illy gyötrődéssel élvezni a' kínlódást, ezt a' bódult szédelgést! Milly könnyű volna szívem, ha azt kiönthetném előtte!! De így az a' temérdek öröm, boldogság, rettegés, az az emésztő láng és indulat, a' mit látása, hallása gerjeszt belsőmben, mind mellyembe szorul. — Félénken tekintek mindenfelé, mert rettegek, hogy már talán magamat el is árultam. Szemébe nézni alig merek valakinek, mert tartok tőlle, hogy titkomat szememben olvassa. Kémlelve vizsgálom Susie arczát, anyai szíve nem fedezte-e már fel? Kerülöm és keresem Lottit, nem lehetek nélküle, és gyötrődöm, ha mellette vagyok. Óh ha gróf Vass véle nyájasan beszél, ha bókjait szórja, mint nyilamlik mellyembe, 's ha ő egyget szól hozzá, mint hasítja szívemet...!

Legszívesebben szobámban kornyadozok, nyoszolyámra dőlve. Kezemen könyv, szemem az ő képén. A' képnek hányom csókjaimat 's vele folytatok titkos, édes suttogásokat. Ő tudja, érti, 's szelíd mosollyal viszonozza az őszült ember emésztő lángját. — — — Ah Lotti, Lotti, vajon sejtet-e, mint felverted nyugalمامat!

Melly örömek és melly csapások várnak rád e' falak közt! — e' gondolat rohana rám, midőn először léptem bé ezen ház küszöbén. Tudtam, lesznek mind ezek, mind azok; de ki álmodhatta volna meg azt teljes nagyságában! A' jövendőt homályba fedi előttünk a bennünket szerető istenség.

* *
*

Poétai művekbe kell öntenem elfojtott érzéseimet. Ma egy görög illatú Epigrammát producáltam. Ime:

Távol vagy mindég, s mindég közel Lotti! Szemem lát,
Hall fülem; ah de karom, Lotti, hijába keres.

* *
*

(Levél Kis Jánosnak, Sopronba.)

Dédács, Aug. 4. d. 1816.

Kedves Barátom! Bár kevés napokkal elébb írtam, íme újra írok. Vedd itt egy tegnap végzett Sonettemet. Nem merek hinni magamnak, ha jó-e? Nem úgy kérem ítéletedet, mint barátomét, hanem úgy mint Poétaét. A' sorok melegen buzogtak lelkemből; de te ne gondolj azzal, hanem dicsérj nagyon, ha érdemlem, 's gyalázz nagyon, ha érdemlem. Megolvasván, küldd kérlek Berzsenyinknek. — Das Sonett spricht sich nicht aus, mondhatod. De Petrarcának sem minden Sonettjét lehet érteni a' nélkül, hogy életével ne legyen igen jól ismeretes az olvasó. — Forró kéressel esedezem, mondd meg, írd meg nekem Zsibóra, megnyerte-e művem tetszésedet? Én nagyon meg vagyok vele elégedve és ha csak azért is, mert legszívesebb érzéseimet takarja fel. Feleségem gyenge leánykori képe, melyet mint mindég, itt is magammal hordok, azon falon függ, melly általellen áll ágyammal. A' felkelő nap azt a' helyet világosítja legelébb szobámban. Álmatlanul fekvém 's szemem a' képet nézte, midőn a' nap első sugárai a' képre lövődtek. Ez volt indítóm, hogy a' képre egy Sonettet írjak. — Az igen jól eltalált kép örök ifjúsággal bír, nem úgy, mint Originálja, kit az esztendő is, és gyermekszülés és szoptatás is fonnyaszt. Innen az illusio. — A' versezetben legalább forró phantasia 's hév érzés van, melly az én érzésem szerént első ingredientiaja a' jó Gedichtnek. — Elj szerencsésen tisztelt, csókkolt Tiéiddel. Ölel Kazinczyd.

Imhol a' Sonett:

AZ Ő KÉPE.

Midőn a' hajnal elveri álmat, 's
'S a' fény csak lopva csúsz még rejtekembe,
Imádott kedves kép, te tűnsz szemembe,
'S ah, gyúladni érzem régi lángomat.

Ez Ó! ez Ó! kiáltom, 's csókkomat
A' képnek hányom részegült hevembe';
Így szólott, így járt, így mozgott, szemembe
Így nézett, elfogadván jobbotam.

S most ezzel folynak, mint egykor Vele
A' titkos, édes, boldog suttogások,
Vád, harcz, megbánás, új meg új alkívások.

'S midőn ezt üzöm, mint egykor Vele,
Kél a' nap 's bé ló a' jaloux-nyíláson,
'S sugárrival körültte glóriát von.

* *
*

A' postamester halála miatt már egy hete nem kapánk leveleket, újságokat 's leveleket ma sem. Zseni türelmetlen az otthoni hírek elmara-dása miatt, a' mi engem hidegen hágy.

A' halált senki okos nem óhajtja, de ha meg kell lenni, eltűri. Meg-történhetik, hogy a' mit az embernek a' maga meggyőződése nem ad, a' természet adja meg, eloltván benne az élni kívánást. Én egy idő oltá még feleségemre, 's gyermekeimre is olly nem mondom *hidegen*, de ha a' szó jó volna, *melegtelenül* gondolok, hogy nem volna nagy resolutio azt hallanom, hogy mennem kell...

De ah! hátha a levelek elmaradása nem jót jelent! — — — Óh ha Sophie özvegyen találna hagyni! — — — Az, hogy ő nekem unokám lehetne, semmit sem teszen. Igy házasodék Donát is, a' Festő, 's felesége 28 esztendővel a' 70 esztendőös ember mellett szépen él, mert általa imádatik. Ah, Lolotte, drága gyermekem, eljőnnél-e hozzám, elráncosodott, előszült, elgyengült emberhez akkor? Azzal hizelkedem magamnak, hogy Lolotte, az én Lottim Yoricknak Elizájához hasonlít 's kérésemet elfogadná; 's inkább jönne hozzám penészes öreghez, mint Erdély minden szépséggel 's virtussal bíró ifjához...

De ah, micsoda képzelésekkel vígasztalgatom magamat! Meddig, meddig álmodozom! Melly hasztalan kívánságokat kerget phantasiám! Nem fogom én soha látni boldog álmaim bételjesedését. Labyrinthosok zárják el annak útját. Lotti soha sem lesz enyém 's meg sem fogja tudni soha, mennyire epedezem utána. — De miért is kell a' késő szerelemnek ezt az édes keserű érzését elszenvednem! Az volna rendjében a' természetnek, ha ezt a' szép érzést még azok is elveszítsék később korokban, a' kik azt nem tompították el oktalanul magokban.

* * *

Gróf Vass György elment, Lotti szabad! Majd felsikolték örömemben, midőn hallám a' hírt. Csüggeteg képzeteim kitisztáltak fejből 's minden vidám színben fényledezik körültem. Egész nap figyelgetem a' kedves gyermeket, nem gyászolja-e az ifjú elmenetelét. De Lotti a régi; járása, kelése, beszéde csupa modestia. Vígasztal a' képzelés, hogy ez a' nyugalom nem tettetett. — Most sűrűn lehetünk egygyütt, mert Zsenit Lajos gróf szép tevése elfoglalja, a' grófnét és Döbrenteit pedig az aratás gondja. Ollykor kísétálunk mindnyájan az aratókhoz, kik kétszázan gyűltek fel a' grófné zárándi jószágiból, a' vad hegyek közül 's a' reggel oltá nap szálltaig soha meg nem szűnő duda mellett űzik izzasztó munkájokat. A' duda késő estig soha el nem némul 's ha az egyiket elhagyja lehellete, másik veszi által. — Máskor meg csolnakba ülünk 's fel megyünk a' Sztrígyen. Az evezőt Lajos gróf és Zseni hajtja 's Fanny és Constance türelmetlenkedve várják, mikor hajthatják ők is. Mi meg Lottival kedves beszélgetésbe merülve ülünk a' hajó farában. Ha a' csolnak közel csúsz a' parthoz, Lotti vízi virágokat széd 's hajába fonja. — — — Nap szállta után gyakorta késő éjfelelig járunk a parkban és a' fenyő allée világos útján, a' tölt hold szelíd fényében, mialatt felettünk a számlálthatatlan csillagok ragyognak.

Ma este egész a' Maros deltácskájáig sétálánk el, a' grófné pihenőjéig, a' fehér padig, mellynek fehér foltja kedvesen vált ki a' szilas homályá-

ból. Olyan volt minden körülttünk, mint egy Claude-Laurenni kép. — Lotti édesen kérdegete mindenféléről 's én elsiketülten felelgeték.

Egyszerre azt kérte, mondanám el előtte valamely versemet. Mentém magam', hogy könyv nélkül semmit sem tudok; ha kezemnél volna kisdéd csomóm, örömmel vetném ítélete alá. De ő nem engedett 's én egy-egy rövid epigrammámat mondtam fel, melly rövidege által bízathata, hogy el nem fogok akadni. De milly nagy lón csudálkozásom, midőn Lotti dicséret helyett megszólalt: „Hát azt nem tudná-e felmondani, Monsieur, azt a' verset, melly így kezdődik: Kékellő violák illatozói közt...?” — És látva zavarodásomat édesen felnevetett 's finoman declamálvá hibátlanul mondta tovább az együgyű dalocskát, melly sikerültebb méveimhez tartozik.

Eragadtatásomban könnyekre fakadtam, leborúltam lábaihoz 's elborítám égő csókjaimmal gyönyörű kezét. Köszönő szavakat kerestem, de nyelvem csak rebegni tudott.

Nem tudom, meddig ragadott volna hevem, de a' lyányka lobbanó lángom elől a' kert homályába futott.

Ah, soha nem fogom feledni ezt a' gyönyörű pillantatot, ezt a' jót, ezt a' gyönyörűséget, melly most útamra hintetett sorsomtól.

Hogy legjobb világ-e ez, a' mint Pangloss úrék tanítják, nem tudom: eléggé ismerem bajait; de hogy ez a' világ igen jó világ, az nekem most már tántoríthatatlan hitem. Szerencsétlen, a' ki ezt nem hiszi.

Mikor felzaklatva szobámba tértem, tölt szívvel és meleg kebellem sokáig ültem nyoszolyám szélén, szemeimet Lotti képére függesztve. Majd ablakomba álltam 's csöndes merengéssel szemléltem a' sáppadt holdat 's az éj kárpitjain lerezzenő csillag-sugárokat, az elmúlt nap' halotti méceit. Így ragyog vissza az én lehúnyt reményem is.

Ah, repüljetek le rám ti éj zephírjei, ti harmaton ifjúlt rózsalehelletek. Öntsetek színbalzsamot szívembe, hadd repülhessek boldog képzetimmel. Óh légy idvez te szerelmes Éden, hol a' gyönyörűség gyümölcsei rám virítanak. 'S áldott légy te is, gyönyörű leányka...

Éjfél lehetett már 's szemeimet még mindég kerülték az éj tündérkéi. Nem bírtam szobámban maradni; csendben kiszöktem a' kastélyból, a' harmatos gyepen lementem a' tóhoz, eloldám a' csolnakot 's a' szép tengerkén sokáig fel 's alá evezgeték. Lapátom egy csapással ezer ezüst szikrákat vete. — — A' hosszas kerengés után kifáradtan végignyúlék csolnakomban 's elnézém, hogy a' csillagok mint futnak el felettem. A' part virággal elhalmozott bokraitól a' lengő szellőcskék a' legedesebb illatokat hordták felém 's kifújtak minden bűt és aggást szívemből, melly azt szorongatta.

Meghordozám szemem' a' kastély' setét falain, felpillantottam Lolotte szobája' ablakára 's nagyot dobbant szívem, látván, hogy az ablakot gyertyafény világosítja 's Lotti éjjeli köntösében az ablakban áll.

Meglapúltam a' csolnakban és remegve vártam. De midőn újra felpillanték, láttam, hogy Lotti visszakapja magát 's a' világ eltűnik. Ekkor én is evezőmhöz nyúltam 's a' partra kormányoztam a' csolnakot. — Már derülni kezdett keleten, midőn szobámba lopám magamat.

Ma reggel Lolotte egy kérdéssel lepett meg, a' mellyre nem valék felkészülve. Azt kérde: miért használok leveleimben 's egyéb írásaiban olly szavakat, mellyek közönségesen nem cultiváltak. — Ő, úgymond, meg van győződve, hogy én a' nélkül is tudnék írni, ha az illy szavak nem lennének míveimben; ha tehát némellykor illyeket írok, azt minden bizonynyal akarva teszem és így oknál fogva.

Mosolyogtam a' drága gyermekem 's játékos csapongásokkal feleltem, de a' mellyeket ő sehogy sem akart elfogadni. Rázogatta idres-bodros fejcskáját: „nem, nem, Monsieur Kazinczy, ne akarjon engem' ilyen dibdabságokkal kielégíteni. Mondja meg hát végre, melly oknál fogva használ olly szavakat, miknek értelmét sokszor alig veszem, miknek értelmét úgy kell kitalálni?“

Elkomolyodtam. — „És mondja Nagysád, mondja kedves Lotti, nem találja-e ki?“ — „Az okot?“, kérdezte. — „Nem, hanem e' szokatlan szavak értelmét.“ — „Többnyire igen, mondá, bár nem mindég. Ollykor Döbrentei urat kell segédül kérnem.“ — „És mondja kedves Lolotte, szólék fokozódó izgással, sértik Nagysád fülét ez új, e' csinált szavak, rossz hangzásúaknak találja-e?“ — „Eleintén, még fülem hozzájuk nem szokott, visszatetszetek, megzavartak, de aztán úgy voltam velük...“ — Megszakítá a mondatot, várt. — „Úgy volt velük...“, ismétlem szavait 's tekintetemmel erőszakoskodám. A' legbájosabb arcz nézett vissza rám 's szemeiben negélyes mosoly játszott. — „Tudja, Monsieur Kazinczy, a' szeretett ábrázaton ollykor a' szeplő is alig tűnik szembe, vagy még szépnek is tartatik.“ — „Merçi bien Madame“, szólék és meghajoltam. A' gráciával rám szórt bók fülemig megpirított, de éreztem azt is, hogy a' bók nem csupán bók volt, de ügyes ripost is, melly talált.

Lotti csak pár pillantatig élvezte zavarodásomat, 's osztán komolyan folytatá:

— „Mondom, zavarnak ez új szók, mert nem fejezik ki elegendőképpen a' kiteendő ideát. Nem tudom, csak sejtem, mit akarnak közleni. Az illy szó nem lehet hív és kész magyarázója annak, a' mit a' lélek gondol és érez. Az homályban marad előttem.“

Elámúltam. Eddig csak sicarius döféseket kaptam a' szokás konok híveitől, de egyetlen komoly, vagy komolynak látszó ellenvetést sem 's íme most e' drága leányka ajkáról hangzik el az első. Mit szóljak neki? Szabad-e untatnom komolykodásokkal, törekedéseim' tudálékos elmagyarázásival? 'S nem sértem-é még inkább a' Dámát, ha játékosan elütöm a' dolgot. Úgy el valék akadva, miként a' kátyúba rekedt szekér.

Széllyel tekinték, segédet keresve. A parkon kívül állottunk, a Sztrígy és Maros deltácskája melletti réten, közel Susie kedves padjához, a' dél-eltői nap-sütésben. Repeső bogárkák kergették egymást, a' fűvek szálai közt; hol eltűntek az árnyék zöld homályában, hol megint a' verőfényre gyűltek 's seregeseen repültek fel, vígan tánczolva a' nap melegén. — Jobb kezem mellett íme egy lepke repül fel az ingadozó fűszálról; mint ragyog szép színe; pillantatig kering a' légben 's most letelepszik egy szarkalábra, melly megrezdül súllya alatt. — Mosolyogva néztem Lolottera 's így szóltam hozzá: „Lássa kedves Nagysád, amott a' szarkalábra ült egy kis lepke 's széllyelterjeszti tarka szárnyát. Bársony szín pettyek vagynak tiszta ezüstjén 's arany prémje zölddé változik-el szárnyának szélein. Így ül ő czifrán 's csinosgatja kis feje ezüst szál csimbók-

ját. De most ni, lám, a' szellő megrezenti a' szarkalábat 's a' tarka lepke felrepül a' magosba; már ott kergetőzik a' számtalan színű zöld levelek közt 's ő maga is számtalanszor változtatja színeit... Lássá kedves Lolotte, ilyen az én phantasiám is, színes és szárnyaló. Hol egy, hol más helyre csapong, 's színei mindég változnak. Ha szóban akarom ki beszélni mindazt, a' mit érzek, szavaimnak az érzések lebegéséhez kell szabotniok. Az érzés hullámai geniális szökdeléssel szeretnek lebegni 's ilyenkor a' nyelv fordulását szabad, sőt kell változtatni. — A' nyelv szokás nem általhághatatlan mustra; az eleven 's teremtő phantasia más képpen kíván a' nyelvvel bánni, mint az, a' kinek semmi ideális feltekin tése nincs. — — A' kinek meleg érzése, szabad repdesésű phantasiája vagyon, az követheti szárnyaló csapongásomat, szabad emelkedésű lelke met, az érezheti a' nyelv folytonos változtatásának szükségét. Mert nemde csak azt érthetjük jól, azt foghatjuk fel, a' mihez atyafiságos lélek, vagy érzés bennünk is vagyon? — — — Vagy nézze csak kedves Lolotte, ezt a' bogárkát, melly itt a' fű-szálon mász felfelé. Szárnya aranyos zöld 's gyönyörűen játsza a' szivárvány színeit. Engedje meg nekem Kedves, ha nem akarok magamnak mint Író, szegényebb ruhát, mint a' mit a' Természet egy bogaracskának juttatott. Ilyent az embernek csak a' legkényesebb mesterség adhat. Én Artista vagyok s csak azoknak számokra írok, a' kiknek lelke a' Szép-Művészetekben gyönyörűséget talál. Boldog az, a' kinek lelke érti ezeket. A' hol mások ízetlen csömörrel, a' hamis gyönyörűségek által megrontott szívvel mennek el, ott véghetetlen szépségek világa mosolyog ő körülte. Néki illatoz minden virág, néki suhog minden bokr, néki zeng a' Poéta. Minden napja új és mindig változó gyönyörűségekkel teli, mellyeket a' Természet és Poézis szépségei véghetetlen különbséggel nyújtanak.“

Igy beszéltem fokozódó elégteliséggel. Hevem előnté szavaimat 's piros foltokat gyúlasztott ki orcáimon. Éreztem, hogy hevülök, hogy elkap a' forróság 's szemeim az indúlattól megtelnek könnyekkel. — De mint szédelgék örömben 's álmélkodásban, mikor Lottira tekinték. Lolotte, a' gyönyörűséges, parazoljával zavarodottan kapirgálta a' földet, homloka pipacsszínűre vált, 's szemében egy könnyesepp, szájacskáján édes szó reszketett. — „Köszönöm, Monsieur — suttogta — megérttem.“ Igy szólván, rám nézett, majd gyorsan lekapta szemét róllam 's csak hallgatott. Érzém, hogy lelke eltölt, de alig tudtam, mi az, a' mi elrészegítette. Szavaimtól hatást vártam, de mint várhattam volna ennyit.

Képzhetetlen az, hogy a' Természet ennek a' gyermeknek mennyi kellemet, mennyi Gutműtigkeitot ada. Melly érettség, melly nemes mód és tón, melly lánglélek és szív. — 'S melly gyönyörű az, midőn tulajdon gondolatainkat, 's legszentebb érzéseinket egy nagy talentomú, mívelt lelkű, hív Nő lelkében látjuk visszasugározni, mint a' hogy a' Claveszin' fogain két oktáva ugyan azon egy hangot különbözve hangoztatja.

Csend lőn. Lolotte, a' bájos gyermek leglassúbb lehegését is érzé szívem. — Meghajoltam; gracióz csuklójára illendő gyöngédséggel egy nádmézes csókot lehelltem. 'S ezzel a' fináléval ért véget a' szép scéna. — Nem vontá el magát.

Castinak, Gli Animalì parlanti furcsa vitézi költeményét olvastuk tegnap este Lottival és Döbrenteivel, midőn a' komornyik kezében levelet és kis packétot tartva lépett be. Megremegtem, nem tudom miért. A' levél 's a' packét Lottinak szolt, a' ki midőn felbontá a' levelet, elveresedett. — „Ki hozta ezeket?“ — kérde a' komornyikot. 'S midőn megtudá, hogy egy lovas legény, fölkel, bocsánatunkat kérte 's befutott anyjához. — Megkérde Döbrenteit, de ő sem tudá a' zavarodás okát. Fölkeltem és szobámba tértem. Éjjel nyugtalanul alvám 's szívem vihar közeledését érezte.

A' nap bésütött ablakomon, midőn fölébredtem. Összekapkodám magam 's sietésben topánkám csattja leszakadt. Nem vagyok babonás, de ezt omennek tartom. Ilyenkor mindég kedvetlenség ért.

A' gloriettebe siettem 's a' társaságot már reggeli után találtam. De mint elhültem, midőn Lotti mellett gróf Vass Györgyöt látám meg. Sápadt levék, mint a' hold 's kedvetlenül nyújtám felé kezemet.

— „Ah, a' gróf Urat újra láthatjuk?“ — szoltam, de hangom rekedt volt az indulattól 's fanyar. — „Mikor jött?“ — kérdezem újra.

— „Ma reggel“ — felelte 's fehér két sor fogát mutatá a' rettenetes ember.

Rátekinték Lottira, ki ragyogó arcczal nyujtá felém kezét. Lehajoltam, hogy megcsókoljam, midőn szemem egy karika gyűrűt látott, mely újján csillogott a' nap fényben. Tekintetem futva kereste a' gróf kezét 's azon is egy gyűrűt fénylett.

Nem tudtam szólni, csak a' grófnéra néztem, Susie mosolygott és könnyezett.

— „Igen, édes barátom, György eljegyezte Lottit.“

Felfordult a' világ körültem 's könnyek fojtogatták torkomat.

Majd hirtelen megerősítém magamat 's oda léptem a' grófhhoz.

— „Szeresse őt gróf Ur, mert ő angyal.“

Majd Lottihoz fordultam 's homlokán csókoltam. Arczáról az a' fény sugárzott, a' miről a' nők boldogsága felismerhető.

De ah, mint fáj az én szívem, mint hasgatá keblemet a' fájdalom.

Ime, meg van téve a' kötés, mely Lottit másnak karjaiba vezetvén, kárhözatos vétekké teszen minden utánna-vágyást.

Reményem eltűnt, mint mikor a' torony lámpása az éjnek vad zivatarja közt ellobban.

Midőn érte nyílt 's ah milly későn nyílt viráginak gyümölcsei érnei kezdettek, mikor azokat aratni reméllettem, akkor dőlt össze egy pillanatban minden reményem. Halálos csábulás fogott el 's elalélt szívem tompa lankadásba süllyedt. . . .

Abba kell hagynom; nem bírom tovább. Pedig szívem olly igen tele van. De az illy fájdalmak nem kívánnak láttatni 's elhallgatok.

Ah, oda minden! minden! és örökre!

* * *

Plánom kész: nem maradok tovább Dédácson, folytatom útamát Zsibó felé, hol az ifjú Wesselényi már várja öreg barátját.

Tegnap múlt el két holnapja, hogy feleségemet 's házam népét elhagytam, sietnem kell immár. Nem sokára nállatok leszünk édes Sophiem! Várj, mint szoktál kiterjesztett karokkal.

Midőn bejelentém szándékomat, elkezdődtek a' heves marasztalások. De én makacsul ellenök szegzém magamat 's megmaradtam határozatomnál. Mikor a' grófné kifárada a' marasztalásban, Lotti vőn ostrom alá. de sikertelenül.

— „Ah, édes Lolotte — mondám — az életnek sok örömei vannak 's én Erdélyben 's épen itt Dédácson sok, igen nagy örömeikkel éltem, boldogabb soha nem voltam: de férj vagyok, atya vagyok, enyém Sophie 's én soha még két holnapig nem voltam Sophie nélkül.“

'S még ezeket mondta szám, lelkem szemével láttam Sophiet, a' mint repeső karokkal jön előmbé. Elfogott a' vágy, hogy mellyemre szoríthassam a' legjobb asszonyt, a' kit Isten teremthete 's így könnyű szerrel tudtam ellentállni Lotti ostromának.

Fanny, a' grófné középső leánykája némán álla közöttünk; neki a' Természet annyi félnékséget ada áldásúl, hogy attól a' gondos nevelés sem szabadíthatá meg egészen.

— „Én téged' marasztani nem is merlek — mondá — mert miként boldogulhatnék ott, hol anyám 's testvérem haszontalan tevék a' kérését.“

Szívemet elárasztá a' vér 's összecsókolám a' drága gyermeket piros orcáján 's gyönyörű fekete szemein.

— „Érezze hát kedves Fanny — kiálték — melly igazságtalan mind irántam, mind kivált maga iránt. Nem a' grófné, nem Lotti kedvéért maradok, de Fanny kedvéért még egy napig...“

*

Ohajtám, hogy a' dédácsi kert tartsa fenn itt létem emlékét. Lemenénk tehát a' parkba 's egy Ailanthus kérgére a' grófné betűjét, egy fekete Nyáréra a' Fannyjét, egy Glédicsiáéra a' Lottiét, egy Rhusra a' magamét 's egy Platánra a' Zsenijét metszettem fel, alá vetve a' magaménak az esztendő számát is. — Crescētis amores! mondám, elkészülvén munkámmal. Nem játék-e ez 's illő-e koromhoz? De akarom, hogy Dédács ne felejtse, hogy látott. — Épen akkor, midőn egy nekem drága nevet metszék, és nem elébb, nem utóbb, megszólala egy tölgyön a' kakuk. Rendes dolog, hogy ilyenkor kérdezzen az ember a' madártól. Nem csak a' még várható évek számát, de más egyebet is. Én nem kérdeztem semmit 's a' madár is elhallgatott. Mit is mondhat vala nekem!

*

És most még néhány siető ecset-vonást az utolsó napról. Palettámon elfogyott a' festék 's nincs kedvem új színeket keverni. Az utolsó kép ha színtelen lessz is, szívemben mindég frissen fog élni.

A' reggeli mellett ültünk, elfojtott szívvel, mert érzénk az elválás közelítő pillanatát. Szándékosan közömbös dolgokról folyt a' szó, nem akarván érzéseink viharát feltámasztani. — Ekkor történt, hogy Lotti nékem azt az angyali kérését tette, hadd lehessen fogadott leányom. Erre Lajos ugyanezt a' kérését tevé magára nézve. Fanny és Constance nyakamba ugrottak és sikoltva kiáltozák: „Én is! Én is!“

Ah, melly scéna volt ez, lehetne-é valaha is elfelejteni...! Édes zsi-badás lepett meg 's már nem szégyelltem könnyeimet.

Hét óraker kész vala kocsisom, mert akkorára parancsoltam. Elverte a' nyolezát 's Döbrentei emlékeztete, hogy fogatni kellene. — Ne még! — Végre fogata. — Kilencz lett 's Döbrentei emlékeztete, hogy a' lovak

fogva vannak. — Ne még! Még kótnak a' szekér körül! — Ismét emlékeztetés. — Mingyárt, mingyárt! — A' négy ló türelmetlenül dobogott patáival, rázta sörényét, a' hám szíjjak csattogtak. — Ne még, ne még! — Nem, nem lehet tovább! — Kiszakítám magamat az ölelésekből 's Zsenit magam előtt tolvá, felülénk. — A kocsis felrántotta a' hágsókat, csettintett a' lovaknak 's hintóm gurulni kezdett. — Megfordulánk üléseinkben 's lobogtatni kezdék kendőinket. — — Susie ott állott a' gloriette mellett gyermekeivel 's vissza adák integetésünket. A' búcsú köszönetései mind addig repülgetének, míg a' kastély el nem tűnt szemünk elől.

Mikor kocsink a' Maros hídján átdöbörgött, bal kézről feltűnt a' haramatos gyepszőnyeg és a' fehérre meszelt pad, Susie pihenő helye. — Még egyszer, utoljára oda néztem, osztán behúnytam szememet 's fejemet is elfordítám, hogy semmit se lássak többé. — Zseni csendesen sírdogált mellettem a' koci-ülésen... „Hajts! Hajts!“ — kiálték a' kocsisnak 's a' hintó sebes ringása és haladása segíték elfojtani tolakodó könnyeimet...

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —

Dóczy Jenő.

ZIVATAR.

*Párás az éj, fullasztó, lomha, terhes —
 felhők fojtják a hold arany nyakát;
 az udvaron szikrák pattannak át
 s a kút körül tört ágak lombja repdes.*

*Zuhogni kezd: a telt ereszcساتornák
 elöntik lent a csurgó csöbröket;
 a víz már bent az ólban öblöget:
 úgy ömlik, mintha hordóból csapolnák.*

*A szél vonít, akár egy éji farkas —
 most minden csüggesztő, minden siralmas:
 az éj sötétje mély kriptákba nyúl —*

*Villám! a fény a ház ingó falán áll:
 Uram segíts! ... a fészker ajtajánál
 egy rongy kötél fityeg gazdáflanul ...*

Bardócz Árpád.